

ธนาคารน้ำใต้ดิน ทางออกการบริหารจัดการน้ำเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้ง-น้ำท่วม
ภาคอีสานอย่างยั่งยืน : ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮี อำเภอกุดชุม จัหวัดยโสธร
Underground water bank Water management solution for sustainable northeastern
northeast drought :case study Nong Mi Subdistrict Administration
Organization Kut Chum District, Yasothon Province

พิกุล มีมานะ
วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
pikul Meemana
Yasothon Theological College
Email: zchokooon@gmail.com

วันที่รับบทความ: 30 มิถุนายน 2563; วันที่แก้ไขบทความ 28 กรกฎาคม 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 5 สิงหาคม 2563
Received: June 30, 2020; Revised: กรกฎาคม 28, 2020; Accepted: August 5, 2020

บทคัดย่อ

พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ “ภาคอีสาน” เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะพื้นดินยกตัวขึ้นเป็นทีราบสูงและเป็นพื้นที่ค่อนข้างแบนราบ ในการพัฒนาหรือการที่จะสร้างเขื่อนเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่มีความจุจำนวนมากนั้นทำได้ยากต่างจากภาคเหนือ ที่มีภูเขาล้อมรอบพื้นที่ ปีนี้ภาคอีสานปริมาณฝนเฉลี่ย 1,328 มม ถือเป็นเกณฑ์ต่ำกว่าปริมาณฝนเฉลี่ยทั้งประเทศ 1,467 มม.ต่อปี ซึ่งในปีที่ผ่านมาพบว่าเกิดภาวะภัยแล้งยังตามมาด้วยน้ำท่วมในห้วงระยะเวลาห่างกันไม่นานส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่การเกษตรในภูมิภาคนี้ อย่างหนัก เนื่องจากในภาวะการณ์ภัยแล้งก็แล้งอย่างหนักและเมื่อเกิดภาวะการณ์น้ำท่วมก็ท่วมหนัก ดังนั้นจึงควรหาแนวทางการบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพเพื่อจะช่วยให้การแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนจึงขอเสนอรูปแบบการบริหารจัดการน้ำ ด้วยระบบ ธนาคารน้ำใต้ดินขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮี อำเภอกุดชุม จัหวัดยโสธรซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็กๆในพื้นที่จังหวัดยโสธรที่มีการจัดทำระบบธนาคารน้ำใต้ดินมานำเสนอ เพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้ที่มีความสนใจนำแนวทางดังกล่าวนี้ไปปรับใช้ในพื้นที่เพื่อความผาสุกของพี่น้องประชาชนในภูมิภาคนี้

Abstract

Northeast region of the country “ E-san” Is an area that has a raised ground on a plateau and is a relatively flat area It is difficult to develop or build a large water storage dam with large capacity. Different from the north That has mountains around the area This year, the northeast region, average rainfall 1,328 mm Considered to be lower than the national

average rainfall of 1,467 mm per year. In the past year, it was found that there was a drought followed by floods in a short distance, causing severe damage to agricultural land in the region. Because in the situation of drought, it is drought very hard and when there is a flooding situation, it is heavily flooded. Therefore, it should be divided into effective water management practices in order to help solve these problems. The author would like to present a form of water management with underground water bank of Nong Mi Subdistrict Administration Organization. Kut Chum District, Yasothon Province. As a guide for those interested in applying this approach to different areas for the well-being of the people in the region.

บทนำ

จากการให้สัมภาษณ์ของ ดร.ศิริลักษณ์ ชุ่มชื่น ประธานอนุกรรมการวิศวกรรมแหล่งน้ำ วิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทยฯ (วสท.) ให้ข้อมูลว่า ในภาคอีสานที่ต้องเผชิญภัยแล้งซ้ำซากต้องมาทำความเข้าใจภูมิภาค “อีสาน” มีลักษณะพื้นดินยกตัวขึ้นเป็นที่ราบสูงและเป็นพื้นที่ค่อนข้างแบนราบ ในการพัฒนา “เขื่อนเก็บน้ำขนาดใหญ่” ที่มีความจุจำนวนมาก “ทำได้ยาก” ต่างจากภาคเหนือ ...ที่มีภูเขาล้อมรอบพื้นที่ ปีนี้ภาคอีสานปริมาณฝนเฉลี่ย 1,328 มม. ถือเป็นเกณฑ์ต่ำกว่าปริมาณฝนเฉลี่ยทั้งประเทศ 1,467 มม.ต่อปี และฝนที่ตกลงมานั้นมีการกระจายตัวไม่สม่ำเสมออีก โดยบริเวณริมแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นพื้นที่ปลายน้ำ กลับมีปริมาณฝนตกลงมามากที่สุด ที่เหมาะกับการสร้างเขื่อน แต่ก็สร้างเขื่อนไม่ได้ เพราะความขัดแย้งทางความคิด ส่วนพื้นที่ต้นน้ำ มีที่รับน้ำ หรืออ่างเก็บน้ำ กลับมีปริมาณฝนตกลงมาน้อย แต่ทว่า ภาคอีสานมีพื้นที่อยู่ประมาณ 103.5 ล้านไร่ คิดเป็นพื้นที่รับน้ำได้ 32 เปอร์เซ็นต์ของทั้งประเทศ แต่ด้วยปริมาณน้ำฝนมีน้อย ทำให้มีน้ำที่เก็บไว้ได้เพียง 28 เปอร์เซ็นต์ของทั้งประเทศ หรือ 60,790 ล้าน ลบ.ม. มีน้ำซ้ำกลับมีอ่างขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่สามารถกักเก็บน้ำได้เพียง 13,850 ล้าน ลบ.ม.เท่านั้น นั่นหมายความว่าถึง ฝนตกลงมาก็มีน้อยกว่าเกณฑ์เหลือเพียง 1,328 มม. ในจำนวนนี้แปลงออกมาเป็นปริมาณ หรือวอลลุ่ม (volume) ของพื้นที่ทั้งหมด 60,790 ล้าน ลบ.ม. แต่มีพื้นที่กักเก็บได้เพียง 13,850 ล้าน ลบ.ม. ส่วนที่เหลือไม่มีกระบวนการกักเก็บต้องปล่อยลงดิน หรือปล่อยระเหยทิ้งไป เมื่อวิเคราะห์พื้นที่ภาคอีสานทั้งหมด มีความต้องการใช้น้ำ ทั้งด้านการเกษตร อุปโภคบริโภค และรักษาระบบนิเวศต่างๆ ประมาณ 28,000 ล้าน ลบ.ม.ต่อปี ทำให้น้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการ ส่วนการบริหารจัดการน้ำในเขื่อนต้องคำนวณการปล่อยน้ำ ให้ภาคการเกษตร ภาคการอุปโภคบริโภค ตามความเหมาะสม ผนวกกับการพยากรณ์ปริมาณฝน ทั้งในรายวัน รายเดือน และรายฤดู สามารถทราบแนวโน้มของปริมาณน้ำฝนมากหรือน้อย จากนั้นค่อยมาบริหารน้ำ หรือการปล่อยส่งน้ำ ให้เกิดความสมดุลกัน ปีนี้ฝนกลับมาไม่ตามคาดการณ์...จนเกิดภัยแล้งแล้ว...กลับปล่อยน้ำออกมากเกินไป ทำให้ปริมาณน้ำที่มีอยู่น้อยลงอีก ณ วันที่ 29 ก.ค. 2562 มีปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ในพื้นที่ภาคอีสาน

ปริมาณน้ำเก็บกักเฉลี่ย 31 เปอร์เซ็นต์ น้ำที่ใช้การได้จริง 11 เปอร์เซ็นต์ของความจุอ่างเก็บน้ำเท่านั้นตลอดทั้งพบว่าไคเหตุการณ์ “เขื่อนวิกฤติ”เกิดขึ้น คือ เขื่อนลำพระเพลิง มีปริมาณน้ำใช้จริง 20.98 ล้าน ลบ.ม. เขื่อนจุฬาภรณ์ มีน้ำใช้ได้จริง 5.01 ล้าน ลบ.ม. และเขื่อนอุบลรัตน์ มีน้ำใช้จริง-36.67 ล้าน ลบ.ม. ข้ำเติมด้วยในแม่น้ำโขงยังมีปริมาณน้ำฝนไหลมาเต็มน้อย ประกอบกับเขื่อนประเทศจีนมีการปรับลดการระบายน้ำ ดำเนินการบำรุงรักษาสายส่งไฟฟ้าของโรงผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ และมีเขื่อนของ สปป.ลาว มีการทดสอบเครื่องกำเนิดไฟฟ้า ทำให้ระดับน้ำท้ายน้ำของเขื่อนในแม่น้ำโขงลดลงในช่วงที่ผ่านมา ไทยรัฐออนไลน์ (2562 : ไม่ระบุเลขหน้า).

อีกสาเหตุหนึ่งคือ ช่วงต้นฤดูการเพาะปลูก “ภาครัฐ” ยังขาดการสื่อสารพูดคุยภาคประชาชนให้เกิดความเข้าใจตั้งแต่เริ่มต้นว่า ในปีนี้มีน้ำน้อย ต้องลดใช้น้ำให้เหมาะสม แต่ภาครัฐไม่สื่อสารกับประชาชน มีการเพาะปลูกตามปกติ ทำให้เกิดการร้องขอปล่อยน้ำหล่อเลี้ยงภาคการเกษตร จนปริมาณน้ำในเขื่อนน้อยลงอีก “ในพื้นที่เขื่อนมีปริมาณฝนน้อยกว่าปกติ และน้ำเข้าอ่างน้อยไปด้วย เพราะการคาดการณ์มองว่า ในช่วงฤดูฝนปี 2562 จะมีปริมาณน้ำมาเติมเขื่อน แต่ปีนี้กลับเผชิญเอลนีโญตั้งแต่เดือน ก.ย.2561 ถือเป็นสัญญาณบ่งชี้ว่า จะมีปริมาณน้ำฝนน้อยต้องเตรียมบริหารน้ำนับแต่นั้นแต่กลับมีการปล่อยน้ำออกไป” แนวทางแก้ปัญหาเฉพาะหน้าคงต้องหวัง “พึ่งพาการทำฝนหลวง” และรัฐบาลต้องชี้เป้าพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งนอกเขตพื้นที่ชลประทาน และส่งน้ำแบบรอบเวียนในเขตพื้นที่ชลประทาน เพื่อเลี้ยงนาข้าวที่เหลืออยู่ให้รอด และลดพื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปรังในฤดูแล้ง รวมถึงรณรงค์ให้ประชาชนช่วยกันประหยัดน้ำ

ในระยะยาวรัฐบาลต้องมีส่วนร่วมช่วยเหลือพื้นที่ภาคอีสาน ด้วยการผันน้ำจากแม่น้ำโขง...ผ่านอุโมงค์ส่งน้ำใต้ดินในช่วงฤดูฝน เพราะช่วงนี้มีปริมาณน้ำไหลหลากมาก และผันน้ำเข้ามาเก็บไว้ในเขื่อนอุบลรัตน์ หรือในอ่าง ลำคลอง ระบบส่งน้ำต่างๆ ในการเตรียมน้ำช่วยในช่วงฤดูแล้ง เช่น กรมชลประทานจัดทำโครงการจัดการน้ำโขง เลย์ ซี มูล โดยแรงโน้มถ่วง ผันน้ำจากปากแม่น้ำเลย กระจายน้ำมาช่วยพื้นที่ภาคอีสาน ไทยรัฐออนไลน์ (2562 : ออนไลน์).

กลุ่มหอการค้าภาคอีสานประเมินว่าจากผลกระทบของพายุ “โพดุล” และพายุ “คาจิกิ” ทำให้เกิดวิกฤตน้ำท่วมอย่างหนักส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ-พื้นที่เกษตร ปศุสัตว์ ประมง รวมพื้นที่อีสานตอนกลาง-ตอนล่าง-ตอนบนกว่า 2 ล้านไร่ ประชาชนได้รับความเดือดร้อน อาคารบ้านเรือน ทรัพย์สิน และพื้นที่การเกษตรถูกน้ำท่วมได้รับความเสียหายอย่างหนัก ด้านผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี เผยน้ำท่วมหนักรอบ 20 ปี เบื้องต้นประเมินพื้นที่เกษตรเสียหาย 5 แสนไร่ คาดสูงกว่า 1 พันล้านบาท ขณะที่ร้อยเอ็ดพื้นที่เกษตรเสียหายเฉียด 8 แสนไร่ ยโสธรพื้นที่การเกษตรเสียหาย 1 แสนไร่ ปิดเส้นทางสัญจร กระทบอุตสาหกรรม 40-50 ล้านบาท ด้านอำนาจเจริญ พื้นที่การเกษตรเสียหาย 8 แสนไร่ เร่งระบายน้ำลงแม่น้ำมูล ส่วนร้อยเอ็ด กระทบ 16 อำเภอเสียหายกว่า 7 แสนไร่ รอการระบายน้ำ ทางด้านนายมงคล ต้นสุวรรณ เลขาธิการกลุ่มหอการค้าตะวันออกเฉียงเหนือ เปิดเผยว่า ความเสียหายจากภัยพิบัติน้ำท่วมจากพายุโพดุลที่เกิดขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้มีการประเมินผลกระทบพบว่า อยู่ในวงจำกัด บางพื้นที่ไม่ได้กระจายไปทั่วทั้งภาค

อีสาน โดยผลกระทบส่วนใหญ่เกิดที่ภาคอีสานตอนกลางและตอนล่าง ส่วนภาคอีสานตอนบนได้รับผลกระทบเพียงบางส่วน รวมทั้งพื้นที่ทางการเกษตรได้รับความเสียหายทั้งหมดประมาณ 1,000,000 ไร่ ขณะเดียวกันมีผลกระทบที่เกิดขึ้นกับโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคม เช่น ถนนถูกตัดขาด รวมถึงระบบไฟฟ้าบางแห่งเสาไฟฟ้าโค่นล้ม น้ำท่วมเข้าในเขตพื้นที่เศรษฐกิจของหลายแห่ง โดยประเมินภาพรวมความเสียหายไม่น้อยกว่า 8,000 ล้านบาท (ประชาชาติธุรกิจ, 2562:ออนไลน์)

จังหวัดยโสธรสำรวจความเสียหายและพื้นที่น้ำท่วม 9 อำเภอ พบพื้นที่การเกษตรที่ถูกน้ำท่วมกว่า 4 แสนไร่ มีรายงานผู้เสียชีวิตรวม 11 ราย โดยนายสมเพชร สร้อยสระคู รองผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร พันเอก อธิฤทธิ์ รักศิลป์ ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 16 ค่ายบดินทรเดชา พันเอก ฉกาจพงษ์ หงษ์ทอง รองผู้อำนวยการกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในจังหวัดยโสธร นายชยุต วงศ์วณิช ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดยโสธร นายสวัสดิ์ นาคสุข ชลประทานจังหวัดยโสธร ชื่นเฮลียอปเตอร์สำรวจน้ำท่วมและความเสียหายจากอุทกภัย นายสมเพชรเปิดเผยว่า จากการสำรวจความเสียหายและขึ้นเฮลิคอปเตอร์ดูพื้นที่ความเสียหายและบริเวณน้ำท่วมตั้งแต่ได้รับผลกระทบจากพายุ“โพดุล”และพายุ “คาจิกิ”ในจังหวัดยโสธร ตั้งแต่วันที่ 29 สิงหาคม 2562 ที่ผ่านมาประชาชนจังหวัดยโสธรได้ถูกน้ำท่วมทั้ง 9 อำเภอ 76 ตำบล 831 หมู่บ้าน ประชาชนได้รับผลกระทบ 43,489 คน ในส่วนพื้นที่การเกษตรที่ถูกน้ำท่วมจำนวน 471,530 ไร่ แต่คาดว่าจะเสียหายประมาณ 430,589 ไร่ ซึ่งได้แยกออกเป็นนาข้าวจำนวน 407,774 ไร่ และพืชไร่อีกจำนวน 22,815 ไร่ ในส่วนความเสียหายทางด้านประมงนั้นประชาชนได้รับผลกระทบจำนวน 6 อำเภอ 18 ตำบล 773 ราย นอกจากนั้นทางด้านสัตว์เลี้ยงประชาชนได้รับผลกระทบจำนวน 777 ราย อพยพ 2,859 ตัว ตายจำนวน 11 ตัว ในส่วนของสาธารณประโยชน์นั้น ถนนได้รับความเสียหายจำนวน 38 เส้นทาง สะพาน 13 แห่ง ซึ่งที่ผ่านมาได้ถูกน้ำท่วมไม่สามารถสัญจรได้จำนวน 16 เส้นทาง เป็นของแขวงทางหลวงยโสธร 4 สาย และแขวงทางหลวงชนบทยโสธร 12 สาย วัดอีก 3 แห่ง ฝาย 1 แห่ง โรงเรียน 50 แห่ง และ รพ.สต.อีก 6 แห่ง ที่ได้รับผลกระทบที่ผ่านมา ซึ่งในจังหวัดยโสธรร้านค้าได้ลดลงทุกวันในพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอเลิงนกทา อำเภอไทยเจริญ อำเภอกุดชุม อำเภอคำเขื่อนแก้วบางส่วนและอำเภอมหาชนะชัย ส่วนที่อำเภอค้อวังน้ำได้ไหลเข้าท่วมเนื่องจากเป็นอำเภอสุดท้ายของจังหวัดยโสธรที่รับน้ำในครั้งนี้ซึ่งก็จะสำรวจความเสียหายอีกครั้งหนึ่งหลังจากน้ำลด (ที่มา : สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดยโสธร)

ทางด้านจังหวัดร้อยเอ็ด นายเกรียงไกร จิตธรรม หัวหน้าสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จังหวัดร้อยเอ็ด เปิดเผยสำนักข่าวไอ.เอ็น.เอ็น. ถึงผลกระทบจากพายุโพดุล ว่า ขณะนี้สถานการณ์เริ่มคลี่คลายลงแล้ว โดยที่ผ่านมาฝนตกหนักมากรวม 2 วัน กว่า 350 มิลลิเมตร ทำให้หลายพื้นที่ประสบน้ำท่วมฉับพลัน ซึ่งขณะนี้จังหวัดร้อยเอ็ดได้ประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ในด้านอุทกภัยแล้วจำนวน 7 อำเภอ 80 ตำบล 1,020 หมู่บ้าน 61,738 ครัวเรือน จาก 20 อำเภอ 193 ตำบล 2,446 หมู่บ้าน ได้แก่ อำเภอเมืองร้อยเอ็ด เสดภูมิ เมืองสรวง โพนทอง ธวัชบุรี โพธิ์ชัย และอำเภोजังหาร ส่วนความเสียหายเบื้องต้น พื้นที่การเกษตรคาดว่าจะเสียหาย จำนวน 3 แสนกว่าไร่ ประกอบด้วย ข้าว ประมาณ 3 แสนไร่ ที่

เหลือเป็นพืชไร่และพืชสวน และขณะนี้อยู่ระหว่างสำรวจพื้นที่ประสบภัยเพิ่มเติม ทั้งนี้ พื้นที่ที่ประสบภัยส่วนใหญ่อยู่ติดลำน้ำยังทำให้เกิดน้ำล้นตลิ่งได้ เช่น อ.เสลภูมิ ที่มักจะประสบกับน้ำหลากเป็นประจำทุกปี และสำหรับพายุลูกใหม่ที่เข้ามา ขณะนี้ยังไม่มีผลกระทบ แต่ทางเจ้าหน้าที่ได้เตรียมพร้อม ตลอด 24 ชั่วโมง ในการแจ้งเตือนและเข้าไปช่วยเหลือประชาชนอย่างเต็มที่ (ที่มา: <https://www.sanook.com/news/7884766/>)

สำหรับจังหวัดอำนาจเจริญนั้น นายวรณัย วงศ์สุวรรณ สภาอุตสาหกรรมจังหวัดอำนาจเจริญ กล่าวว่า จากสถานการณ์น้ำท่วมส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทางการเกษตร 80% ประมาณ 800,000 ไร่ ภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดส่วนใหญ่เป็นโรงสีซึ่งมีทั้งหมด 10 โรง น้ำท่วม 2 โรง แต่เนื่องจากยังไม่เข้าสู่ฤดูการเก็บเกี่ยวจึงส่งผลกระทบต่อไม่มากนัก ทางด้านนายวินัย มีชัย ประธานหอการค้าจังหวัดอำนาจเจริญ เปิดเผยว่า ปีนี้จังหวัดอำนาจเจริญได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมค่อนข้างหนัก และมีปัญหาน้ำท่วมขัง ส่งผลกระทบต่อภาคธุรกิจทำให้เศรษฐกิจซบเซาลำบาก เพราะประชาชนไม่ออกมาจับจ่ายซื้อของ นอกจากนี้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทางการเกษตรที่ได้รับผลกระทบเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ถ้าหากฝนไม่ตกลงมาเพิ่ม คาดการณ์ว่าภายใน 2-3 สัปดาห์น่าจะกลับเข้าสู่ภาวะปกติได้ เนื่องจากน้ำส่วนหนึ่งยังสามารถระบายน้ำลงแม่น้ำมูลได้ ทำให้บางพื้นที่มีปริมาณน้ำเริ่มลดน้อยลง

สำหรับจังหวัดศรีสะเกษนั้น นายบุญประสงค์ นวลสายย์ หัวหน้าสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดศรีสะเกษ พร้อมด้วย พ.อ.บัณฑิต คำเคน สัสดี จังหวัดศรีสะเกษ ในฐานะผู้แทนศูนย์บรรเทาสาธารณภัย มณฑลทหารบกที่ 25 และคณะ ได้เดินทางไปตรวจสอบสถานะน้ำของเขื่อนราษีไศล ซึ่งกั้นกลางแม่น้ำมูล โดยมี นายปัญญา ประชากุล หัวหน้าฝ่ายจัดสรรน้ำ เขื่อนราษีไศล แจ้งข้อมูลสถานการณ์ระดับน้ำให้ทราบว่า ขณะนี้ได้มีน้ำไหลหลากลงมาในเขตพื้นที่รับผิดชอบของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษามูลล่าง จนเกิดภาวะน้ำท่วมขังในเขตพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรริมฝั่งลำน้ำมูล ลำน้ำเสียใหญ่และลำน้ำห้วยทับทัน เป็นเนื้อที่ 69,864 ไร่ จึงจำเป็นต้องขอเพิ่มการระบายน้ำของเขื่อนราษีไศลเพื่อให้ระดับน้ำมูลหน้าเขื่อนราษีไศลลดลง เพื่อรองรับการระบายน้ำจากพื้นที่ทั้ง 2 ฝั่งลำน้ำ นายบุญประสงค์ กล่าวว่า ขณะนี้มีน้ำท่าไหลหลากมาจาก จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดร้อยเอ็ดตามลำน้ำเสียใหญ่ โดยไหลลงมาหน้าเขื่อนราษีไศลเป็นปริมาณมาก ส่งผลให้ตั้งแต่วันที่ 4 ก.ย. 62 ระดับน้ำหน้าเขื่อนราษีไศลเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ขณะนี้ระดับน้ำหน้าเขื่อนราษีไศลอยู่ที่ระดับ +118.67 ม.(รทก.) ซึ่งใกล้ถึงระดับวิกฤตที่เขื่อนราษีไศลจะหน่วงน้ำไว้ได้ (ระดับ +119.20 ม.(รทก.) หากไม่เพิ่มการระบายน้ำจะส่งผลกระทบให้เกิดพื้นที่ถูกน้ำท่วมขังหน้าเขื่อนราษีไศลในพื้นที่ 3 จังหวัดคือ สุรินทร์ ร้อยเอ็ดและศรีสะเกษ ซึ่งเขื่อนราษีไศลจะทำการเพิ่มการระบายน้ำของเขื่อนราษีไศลตั้งแต่วันที่ 6 ก.ย. 62 เป็นต้นไป โดยจะทยอยเพิ่มการระบายเป็นลำดับแบบขั้นบันไดจากน้อยไปหามากจนถึงที่สุดคือทำการแฉนวนบายระบายทั้ง 7 บาน เพื่อเพิ่มสภาพการระบายน้ำหลากให้ไหลผ่านเขื่อนราษีไศลโดยอิสระตามธรรมชาติต่อไป

พื้นที่ของจังหวัดอุบลราชธานีเป็นอีกจังหวัดที่ได้รับผลกระทบอย่างหนักยิ่งในวิกฤติอุทกภัยในครั้งนี้ โดยนายสุชาติ วิฑูรย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี เปิดเผย “ประชาชาติธุรกิจ” ว่า สถานการณ์น้ำท่วมจังหวัดอุบลราชธานีครั้งนี้ถือเป็นเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ที่สุดในรอบ 20 ปี ส่งผลให้ จ.อุบลราชธานีมีพื้นที่ได้รับผลกระทบทั้งหมด 23 อำเภอ โดยเฉพาะพื้นที่ภาคการเกษตรและประมงได้รับผลกระทบหนัก ส่วนธุรกิจการค้าที่ได้รับผลกระทบ เช่น ธุรกิจซื้อขายวัสดุก่อสร้าง ธุรกิจซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภคชะลอตัว เพราะเส้นทางการคมนาคมสัญจรถูกน้ำท่วม ส่วนด้านอุตสาหกรรมยังไม่มีผลกระทบมากนัก รวมมูลค่าความเสียหายเบื้องต้นคาดว่าประมาณ 1,000 ล้านบาท ทั้งนี้ทางจังหวัดจะมีการดึงงบประมาณจากภาครัฐที่อนุมัติมาเพื่อดำเนินการแก้ปัญหาผลกระทบจากภัยแล้งกว่า 200 ล้านบาท ปรับมาใช้ดำเนินการแก้ปัญหาผลกระทบจากน้ำท่วม เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจในช่วงนี้ (ประชาชาติธุรกิจ, 2562:ออนไลน์)

จากสถานการณ์ทั้งสองสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในเวลาอันใกล้เคียงกันในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภัยแล้งแล้งต่อมาน้ำก็ท่วมใหญ่พื้นที่และประชาชนได้รับความเดือดร้อนเป็นบริเวณกว้างส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก แต่ในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าวยังไม่มีการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน หวังภัยแล้ง ก็แล้งอย่างหนัก หวังที่น้ำท่วมก็ท่วมอย่างหนักเช่นกัน การบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความสมดุลยังไม่เกิดขึ้น

ผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าไปศึกษาแนวทางการบริหารจัดการน้ำของหน่วยงานระดับตำบลเล็กๆหนึ่งหนึ่ง และเห็นว่าเกิดผลจริงในทางปฏิบัติจึงขอได้อนุญาตนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาภัยแล้ง น้ำท่วมอย่างเป็นรูปธรรมมาเผยแพร่ให้รับทราบ ในอันที่จะสร้างความอุดมสมบูรณ์ของภูมิภาคนี้ โดยยกเอาตัวอย่างการบริหารจัดการน้ำของหน่วยงานที่ดำเนินการแล้วประสบความสำเร็จแล้ว นั่นคือ การจัดทำธนาคารน้ำใต้ดินขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี อำเภอกุสุม จังหวัดยโสธร อย่างน้อยเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำแนวทางดังกล่าวนี้ไปปรับใช้กับพื้นที่ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดผลประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี, 2562 : ไม่ระบุเลขหน้า).

รูปแบบการศึกษา

เป็นการเข้าไปศึกษาข้อมูลจากการดำเนินการจริงที่เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในพื้นที่ร่วมกับผู้รับผิดชอบของหน่วยงานโดยตรง คือ นายกร บุระวัฒน์ ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน โดยความยินยอมจากนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี อำเภอกุสุม จังหวัดยโสธร เพื่อเสนอเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการด้านการบริหารจัดการน้ำต่อไป

แนวทางพระราชดำริ

๑.อ่างเก็บน้ำได้ดิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงมีความห่วงใยพสกนิกรของพระองค์เป็นอย่างยิ่งและทรงทุ่มเททั้งพระวรกาย เพื่อหาแนวทางที่จะให้พสกนิกรของพระองค์มีวิถีชีวิตที่ดีขึ้นสามารถพึ่งตนเองได้ ช่วยสร้างชุมชน สังคมและประเทศชาติให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน พระองค์ได้พระราชทานเรื่องการเก็บน้ำไว้ได้ดิน เมื่อ เมื่อ 30 ปีที่แล้ว พระองค์ท่านอยากจะหาที่กักเก็บน้ำไว้ให้ชาวบ้าน เอาไว้ดื่ม ไว้ใช้จึงทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้สร้าง "อ่างเก็บน้ำได้ดิน" ที่ "เชียงดาว" คล้ายๆ กับเขื่อนที่สร้าง เพื่อปิดถ้ำหินปูนใต้ดินแน่นอนว่า "ไม่ง่าย" ด้วยเทคโนโลยีสมัยนั้น ไม่มีใครเชื่อว่าทำได้ โครงการของพระองค์ท่าน จึงต้องหยุดไปในที่สุด 20 ปี ถัดมาทางมูลนิธิชัยพัฒนา ติดต่อผู้เชี่ยวชาญจาก "ญี่ปุ่น" ให้มากราบทูลพระองค์ท่านเรื่องเทคโนโลยีการสร้าง "อ่างเก็บน้ำได้ดิน" ความคิดที่พระองค์ท่านมีพระราชกระแสรับสั่งให้ศึกษาเมื่อ 20 ปีที่แล้ว แต่ไม่มีใครเชื่อก่อนที่ทางทีม "ญี่ปุ่น" จะเริ่มต้นการนำเสนอที่ทีมงานได้ยิน ในหลวงมีพระราชกระแสรับสั่งออกมา "คนไทย พูดยังไม่เชื่อ ต้องให้ต่างชาติมาพูดให้ฟัง ถึงจะเชื่อ" ทีมงานฟังแล้วก็ตกใจ รู้ว่าทรงกริ้วอะไรสักอย่างแน่ ๆ พระองค์ท่านทรงมีพระราชกระแสรับสั่งต่อ พร้อมมองไปที่ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล คนคนนี้ เขาไม่ให้นัหน้าทำที่เชียงดาว เขาวางแผนแพง "สมเด็จพระเทพฯ ทรงเห็นว่า ดร.สุเมธ หน้าเสียแล้ว จึงเสด็จพระราชดำเนินมาใกล้ ๆ แล้วแอบรับสั่งว่า"อย่าตกใจไป ฉันโดนมาแล้วในรถ" จนแล้วจนรอด ในหลวงจึงมีพระราชกระแสรับสั่ง ให้สร้าง "อ่างเก็บน้ำได้ดิน" อีกครั้งคราวนี้ ให้ไปหาผู้ออกแบบ และผู้รับเหมา ที่จะทำได้ทีมงานออกไปเสาะหาผู้ออกแบบและรับเหมา ก็ราย ก็รายก็ยังไม่ได้คำตอบว่า "ทำไม่ได้" ทำแล้วเขื่อนจะต้อง "รั่ว" แน่ ๆ ไม่มีใครอยากเสี่ยง ถึงขนาดมีคนพูดว่า "คงต้องให้คนบ้ามาทำ" แต่สุดท้าย ก็ได้ผู้ออกแบบ รับเหมา ที่ใกล้เคียงมาช่วยทำงานเขื่อนสร้างเสร็จแล้ว ก็เป็นไปตามคาด รั่วตามระเบียบ ต้องทำการอุดรูรั่วอยู่ตลอดสามปี ในขณะที่กำลังแก้ปัญหาอยู่นั้น ก็มีพระราชกระแสรับสั่งจาก "พระองค์ท่าน" เพิ่มเติม มีใจความว่า "การทำเขื่อนขนาดเล็กในอนาคตคงจะทำได้ เนื่องจากจะไปรบกวนประชาชน ให้ศึกษาเพื่อทำแบบนี้ ทำแบบที่เชียงดาว" ทีมงานถึงกับ "อึ้ง" และ "ไม่สบายใจ" มาก เพราะคิดว่า ทำแล้วไม่ได้ประโยชน์บางคนถึงกับบ่นออกมาว่า "ไปตามใจท่านทำไมกัน" ทีมงานไปปรึกษากับ "กรมชลประทาน" ดร. สองร้อยคน ปริญญาโทสองพันคน ข้าราชการหมื่นคน ไม่มีใครรู้ ไปสอบถามอาจารย์ที่คณะทรัพยากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ก็ยังหาคำตอบไม่ได้ ว่าเขื่อนนี้จะใช้การได้อย่างไร อาจารย์จึงตัดสินใจส่งอีเมล ไปถามความเห็นจากอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญที่ต่างประเทศหลายคน อีเมลที่ส่งกลับมาจากต่างประเทศทุกฉบับ ถามว่า "ใครคิดทำของแบบนี้" ทีมงานก็ตอบกลับไปได้ว่า "My King" อีเมลทุกฉบับตอบกลับมา ยาวบ้าง สั้นบ้างแต่มีสรุปใจความเหมือนกันว่า Genius "คนไทย พูดยังไม่เชื่อ ต้องให้ต่างชาติมาพูดให้ฟัง ถึงจะเชื่อ" คำพูดตัดพ้อ ที่ทำให้ต้อง "ฉุกละหุก" เรื่องของ "นวัตกรรม" คนไทยทำได้ในหลวงท่าน "พิสูจน์" มาแล้ว ทั้งชีวิตชาวบ้านบริเวณเชียงดาว ไม่เคยประสบปัญหาน้ำแล้งอีกเลยเนื่องจากมีน้ำที่กักเก็บใต้ดิน และน้ำที่เขื่อนตามร่องหินทำให้ "ดิน" ชุ่มชื้นอยู่ตลอดเวลา มีบ่อน้ำให้ใช้ประโยชน์ได้มากในหลวง คิดได้ตั้งแต่เมื่อ 30 ปีที่แล้ว แต่ไม่มีใครยอมทำให้พระองค์ท่านราคา ที่ "ญี่ปุ่น" เสนอมาคือ 2,000 ล้านบาท แต่ของในหลวงสร้าง ใช้เพียง 13.5 ล้านบาท

2. หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงยึดการดำเนินงานในลักษณะทางสายกลางที่สอดคล้องกับสิ่งที่อยู่รอบตัวและสามารถปฏิบัติได้จริง ทรงมีความละเอียดรอบคอบ และทรงคิดค้นแนวทางพัฒนาเพื่อมุ่งสู่ประโยชน์ต่อประชาชนสูงสุด โดยมีแนวทางในการทรงงานดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ คือ การที่พระราชนิพนธ์โครงการใดโครงการหนึ่งพระองค์ท่านศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบทั้งจากข้อมูลเบื้องต้น เอกสาร แผนที่ รายละเอียดต่างๆ ตลอดจนสอบถามจากเจ้าหน้าที่ และราษฎรในพื้นที่ เพื่อที่พระราชนิพนธ์ความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว

2.2 ระเบิดจากข้างใน คือ เราต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาก่อนแล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก

2.3 ทำตามลำดับขั้น คือ ในการทรงงานของพระองค์จะทรงเริ่มต้นจากสิ่งจำเป็นของประชาชนที่สุดก่อน และหลังจากนั้นจึงเชื่อมโยงไปถึงประโยชน์ด้านอื่นๆต่อไป

2.4 ภูมิสังคม คือ การพัฒนาใดๆก็ตาม ต้องคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้นว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่น

ขั้นตอนการดำเนินการ

1.กิจกรรมฝึกอบรม

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมีได้ดำเนินการฝึกอบรมให้ความรู้กับคณะผู้บริหาร ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และพนักงานเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดทำระบบธนาคารน้ำใต้ดิน เพื่อขยายผลการเรียนรู้การจัดทำให้ครอบคลุมทั้งพื้นที่ของตำบลหนองหมี จำนวน 12 หมู่บ้าน

1.1 กำหนดหลักสูตรการเรียนรู้ไว้ 2 กิจกรรม ได้แก่กิจกรรมการฝึกอบรมให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำ ธนาคารน้ำใต้ดิน และกิจกรรมการศึกษาดูงาน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลเก่าขาม อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้งบประมาณ จำนวน 50,000 บาท และใช้วิทยากรกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น อาจารย์ชาติ ศรีวิชาฐา และอาจารย์ไกรวิทย์ ดอกไม้ เป็นวิทยากรให้ความรู้และศึกษาดูงาน ระหว่างวันที่ 14 ถึง 15 เดือน พฤศจิกายน 2561 โดยความรับผิดชอบของสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลและกองช่าง องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี

1.2 ผลการฝึกอบรม

1) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การจัดทำ ธนาคารน้ำใต้ดิน มีค่าดัชนีประสิทธิผล 0.6213 ซึ่งหมายความว่า ผู้เข้าฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การจัดทำ ธนาคารน้ำใต้ดิน เพิ่มขึ้นร้อยละ 62.13

2) ประชาชนได้นำเทคนิคการจัดทำธนาคารน้ำใต้ดิน ไปใช้ในหมู่บ้านและชุมชน โดยลงมือดำเนินการเองในครัวเรือน จำนวน จำนวน 982 บ่อ

2. จัดทำธนาคารน้ำใต้ดิน

2.1 ระบบปิด การดำเนินการระบบปิด องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่ ได้กำหนดการฝึกอบรมเพื่อขยายผลในการจัดทำบ่อดินภายในครัวเรือนของตนเอง ซึ่งได้กำหนดการฝึกจัดทำระบบธนาคารน้ำใต้ดิน ระบบปิดร่องระบายน้ำแบบไร้ท่อและระบบบ่อดิน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่ จำนวน 4 วัน

1) การฝึกอบรม ดำเนินการโดยขอความร่วมมือผู้นำหมู่บ้านเข้าร่วมการจัดทำร่องระบายน้ำแบบไร้ท่อและระบบบ่อดิน บริเวณภายในองค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่เพื่อให้ผู้นำแต่ละหมู่บ้านเข้าร่วมดำเนินการหมู่บ้านละ 5 คน วันละ 3 หมู่บ้าน แบ่งเป็น ร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่ จำนวน 12 คน ดำเนินการในแต่ละวัน จำนวน 27 คน โดยให้ประชาชนในแต่ละหมู่บ้านจัดหาอาหารมารับประทานร่วมกัน

2) ผลการฝึกภาคปฏิบัติ มีผู้ผ่านการอบรมภาคปฏิบัติ จำนวน 60 คน เพื่อขยายผลในการดำเนินงานในหมู่บ้านของตนเองต่อไป และปรับปรุงแหล่งน้ำซึ่งเพื่อจัดทำระบบร่องระบายน้ำแบบไร้ท่อและระบบบ่อดิน โดยได้รับเกียรติจากท่านท้องถิ่นจังหวัดยโสธร นายสมยศ นามพุทธา และท่านท้องถิ่นอำเภอกุตุชม นายมนต์ชัย พันธุ์สวัสดิ์ ร่วมดำเนินการและให้กำลังใจในการร่วมเรียนรู้ของผู้นำทุกหมู่บ้านและสามารถดำเนินการจัดทำร่องระบายน้ำแบบไร้ท่อ ระยะทาง 278 เมตร และระบบบ่อดิน จำนวน 20 บ่อ

2.2 ระบบเปิด กิจกรรมจัดทำธนาคารน้ำใต้ดิน งบประมาณ จำนวน 10 ล้านบาท โดยใช้งบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่ จำนวน 3.5 ล้านบาทและขอรับการสนับสนุนเงินงบประมาณจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จำนวน 6.5 ล้านบาท

ผลการดำเนินโครงการ

สถานการณ์น้ำในพื้นที่

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่ ได้ดำเนินการจัดทำระบบธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิด แล้วเสร็จจำนวน 982 บ่อ คิดเป็นร้อยละ 81.83 และดำเนินการจัดทำระบบธนาคารน้ำใต้ดินระบบเปิด กลุ่มที่ 1 กลุ่มบ้านบะยาว ซึ่งประกอบไปด้วย อ่างเก็บน้ำโคกกกบก สระหนองแวง หนองโคกโสโกโก และห้วยแคนตอนล่าง รวมทั้งสิ้น จำนวน 4 บ่อ กลุ่มที่ 2 กลุ่มบ้านดอนโถม ซึ่งประกอบไปด้วย สระดอนโถม ห้วยปลาเป้า และสระเตี้ยนาเรียง จำนวน 3 บ่อ และลำห้วย จำนวน 2 ลำห้วย แล้วเสร็จ และอยู่ระหว่างการดำเนินการในกลุ่มที่ 3 ผลการดำเนินงานตามโครงการ พบว่า

1. ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การจัดทำ ธนาคารน้ำใต้ดิน และสามารถนำเทคนิคการจัดทำธนาคารน้ำใต้ดิน ไปใช้ในหมู่บ้านและชุมชน แกไขน้ำท่วมขังในชุมชนและน้ำเน่าเสียในหมู่บ้าน ได้ทั้ง 12

หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 100 และสามารถนำระบบธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสียในครัวเรือน ได้จำนวน 982 บ่อ คิดเป็นร้อยละ 81.83

2. หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากน้ำประปาไม่เพียงพอต่อการใช้อุปโภคและบริโภค จำนวน 4 หมู่บ้าน สามารถแก้ไขได้ จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 6 บ้านบะยาว หมู่ที่ 12 บ้านคำน้อย และหมู่ที่ 10 บ้านดอนโถม คิดเป็นร้อยละ 75.00 คงเหลืออีก 1 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 2 บ้านจำปา และเมื่อดำเนินงานตามโครงการ ในกลุ่มที่ 3 แล้วเสร็จจะสามารถแก้ไขปัญหาน้ำให้มีความเพียงพอต่อการใช้และประกอบอาชีพของประชาชน

3. เกิดบ่อน้ำผุด จำนวน 2 บ่อ ได้แก่ บริเวณที่นา นายพิน วงษ์คำน้อย หมู่ที่ 4 บ้านหนองก่าว และบริเวณที่นา นายสมพงษ์ พันธุ์เพชร หมู่ที่ 1 บ้านหนองมี

4. ระดับน้ำใต้ดินสูงขึ้น 17 เซนติเมตร

5. ผลการสำรวจความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการ พบว่า มีระดับความพึงพอใจในระดับมากที่สุด 4.82 คิดเป็นร้อยละ 96.40 (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮี, 2562).

ฐานการเรียนรู้ ระบบธนาคารน้ำใต้ดิน

หลังการดำเนินโครงการเกิดฐานการเรียนรู้ระบบธนาคารน้ำใต้ดิน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮีได้ดำเนินการจัดฐานการเรียนรู้ไว้ ได้แก่ ธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดแบบร่องระบายน้ำแบบไรท่อ ธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดแบบบ่อปิด ธนาคารน้ำใต้ดินระบบเปิดบ่อผิวน้ำหนองกุง และ ธนาคารน้ำใต้ดินระบบเปิดแบบบ่อลม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดแบบร่องระบายน้ำแบบไรท่อ
2. ธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดแบบบ่อปิด
3. ธนาคารน้ำใต้ดินระบบเปิดบ่อผิวน้ำลงใต้ดินหนองกุง
4. ธนาคารน้ำใต้ดินระบบเปิดแบบบ่อลม
5. ระบบบริหารจัดการน้ำโครงการแก้มลิง ณ วัดหนองฮีหนองก่าว
6. บ่อน้ำผุด ณ ที่นา นายพิน วงษ์คำน้อย
7. ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์และบ่อน้ำผุด ณ ที่นา นายสมพงษ์ พันธุ์เพชร
8. ธนาคารน้ำใต้ดินแบบเปิดสระเทียมนาเรียง

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ

1) ด้านพื้นที่ ในการวางระบบธนาคารน้ำใต้ดิน ปรากฏมีพื้นที่บางส่วนอยู่ในพื้นที่ความรับผิดชอบในตำบลคำน้ำสร้าง และตำบลกุดชุม องค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮี จึงได้ขออนุมัติสภาพองค์การบริหารส่วน

ตำบลหนองหมีเพื่อจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลกุดชุมและองค์การบริหารส่วนตำบลคำน้ำสร้าง ประกอบกับการดำเนินงานเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีส่วนร่วมมากที่สุดจึงได้จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับหมู่บ้านทุกหมู่บ้านในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี

2) ด้านงบประมาณ จำนวน 10 ล้านบาท ได้รับอนุมัติจ่ายขาดเงินทุนสำรองเงินสะสมจากสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมีจำนวน 3.5 ล้านบาท และขอรับการสนับสนุนเงินงบประมาณจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จำนวน 6.5 ล้านบาท (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี, 2562: 54).

ปัจจัยแห่งความสำเร็จและข้อคิดที่ได้จากการดำเนินการ

- 1) องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี ร่วมกับ องค์การบริหารส่วนตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร และ สำนักงาน

กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส) โดยสำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน(สำนัก 3) ศูนย์วิจัยและพัฒนาาระบบสุขภาวะชุมชน (ศวช.) คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ศูนย์สนับสนุนวิชาการและกลไกของการบริหารจัดการจัดการแผนสุขภาวะ ได้ดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนท้องถิ่น การขยายเครือข่ายตำบลสุขภาวะ ปี 2560 จากผลการจัดเก็บข้อมูล การพัฒนาระบบข้อมูลตำบล(TCNAP) และการวิจัยชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน(RECAP)

- 2) ขบวนการมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่น-ท้องที่ พนักงานเจ้าหน้าที่และชุมชน ในการศึกษาปัญหา และหาแนวในการพัฒนาโครงการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี.(2562 : 55).

ผลการปฏิบัติหลังการดำเนินการ

1. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี ได้ดำเนินการจัดทำระบบธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิด แล้วเสร็จจำนวน 982 บ่อ คิดเป็นร้อยละ 81.83 ซึ่งดำเนินงานโดยประชาชนในพื้นที่เองเป็นผู้ร่วมดำเนินงานทุกขั้นตอน ซึ่งเป็นไปตามหลักการทรงงานหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ระเบียบจากข้างใน คือ เราต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาก่อนแล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก

2. การจัดทำธนาคารน้ำใต้ดิน และสามารถนำเทคนิคการจัดทำธนาคารน้ำใต้ดิน ไปใช้ในหมู่บ้านและชุมชน แก่ไข่น้ำท่วมขังในชุมชน ทั้งนี้การดำเนินโครงการเป็นไปตามแนวทางพระราชดำริ อ่างเก็บน้ำใต้ดินของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ซึ่งพระองค์ทรงมีความห่วงใยพสกนิกรของพระองค์เป็นอย่างยิ่ง และทรงทุ่มเททั้งพระวรกาย เพื่อหาแนวทางที่จะให้พสกนิกรของพระองค์มีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น สามารถพึ่งตนเองได้ ช่วยสร้างชุมชน สังคมและประเทศชาติ ให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน พระองค์ได้พระราชทานเรื่องการเก็บน้ำไว้ใต้ดิน

เมื่อ 30 ปีที่แล้ว พระองค์ท่านอยากจะหาที่กักเก็บน้ำไว้ให้ชาวบ้าน เอาไว้ดื่ม ไว้ใช้จึงทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้สร้าง "อ่างเก็บน้ำไต้ดิน" ที่ "เชียงดาว"

3. ผลการสำรวจความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการ พบว่า มีระดับความพึงพอใจในระดับมากที่สุด 4.82 คิดเป็นร้อยละ 96.40 ทั้งนี้เนื่องมาจากการทำงานตามโครงการฯ มีการดำเนินการเป็นขั้นเป็นตอนตามลำดับ โดยเริ่มจากการขออนุญาตวิจัยเพื่อศึกษาปัญหาที่แท้จริงและความต้องการของประชาชนจริงๆ ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างความร่วมศึกษา ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมประเมินผล ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีการจัดการชุมชนและหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทำตามลำดับขั้น คือ ในการทรงงานของพระองค์จะทรงเริ่มต้นจากสิ่งจำเป็นของประชาชนที่สุดก่อน และหลังจากนั้นจึงเชื่อมโยงไปถึงประโยชน์ด้านอื่นๆต่อไป

บทสรุป

จะเห็นได้จากการดำเนินงานผ่านไประชาชนในตำบลหนองหมี อำเภอกุดชุม จังหัดยโสธร มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การจัดทำ ธนาครน้ำไต้ดิน และสามารถนำเทคนิคการจัดทำธนาครน้ำไต้ดิน ไปใช้ในหมู่บ้านและชุมชนเพื่อแก้ไขน้ำท่วมขังในชุมชนและน้ำเน่าเสียในหมู่บ้าน ได้ทั้ง 12 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 100 และสามารถระบอบธนาครน้ำไต้ดินระบบปิดแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสียในครัวเรือน ได้จำนวน 982 บ่อ คิดเป็นร้อยละ 81.83 หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากน้ำประปาไม่เพียงพอต่อการใช้อุปโภคและบริโภค จำนวน 4 หมู่บ้าน สามารถแก้ไขได้ จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 6 บ้านบะยาว หมู่ที่ 12 บ้านคำน้อย และหมู่ที่ 10 บ้านดอนโถม คิดเป็นร้อยละ 75.00 คงเหลืออีก 1 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 2 บ้านจำปา และเมื่อดำเนินงานตามโครงการ ในกลุ่มที่ 3 แล้วเสร็จจะสามารถแก้ไขปัญหาน้ำให้มีความเพียงพอต่อการใช้และประกอบอาชีพของประชาชน เกิดบ่อน้ำผุด จำนวน 2 บ่อ ได้แก่ บริเวณที่นา นายพิน วงษ์คำน้อย หมู่ที่ 4 บ้านหนองก่าว และบริเวณที่นา นายสมพงษ์ พันธุ์เพชร หมู่ที่ 1 บ้านหนองมีระดับน้ำไต้ดินสูงขึ้น 17 เซนติเมตรและ ผลการสำรวจความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการ พบว่า มีระดับความพึงพอใจในระดับมากที่สุด 4.82 คิดเป็นร้อยละ 96.40 ข้อมูลที่ผู้เขียนนำเสนอข้างต้นเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เกิดผลในทางปฏิบัติขึ้นจริงในพื้นที่เล็กๆพื้นที่หนึ่งของจังหัดยโสธร ที่ทุกคนในองค์กรได้ร่วมมือกันอย่างจริงจังในการที่จะแก้ไขปัญหาภัยแล้งและน้ำท่วมในพื้นที่เดียวกันในอันที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อย่างน้อยผู้เขียนมีความประสงค์ที่จะนำเสนอในเชิงวิชาการสำหรับผู้ที่มีความสนใจที่จะนำเอสรูปแบบการบริหารจัดการน้ำที่นำเสนอนี้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ตนเองได้

เอกสารอ้างอิง

ไทยรัฐออนไลน์ (2562). **ปีนี้น้ำน้อยปล่อยหนัก อีสานเผชิญภัยแล้ง**. สืบค้นเมื่อ 7 ก.พ.2562

ประชาชาติธุรกิจ. (2562:ออนไลน์) **วิกฤตน้ำท่วมอีสานเสียหาย 8 พันล้าน กระทบพื้นที่ศก.-เกษตร 2 ล้านไร่- 4จังหวัดยังอ่วม**. สืบค้นเมื่อ 4 ต.ค.2562

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี.(2562).**ธนาคารน้ำใต้ดิน** รายงานโครงการต้นแบบเฉลิมพระเกียรติฯ ธนาคารน้ำใต้ดิน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมีอำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร.